

Makale Başvuru/Kabul Tarihleri:
Received/Accepted Dates:
07.10.2022/18.01.2023

Cilt 10, Sayı 19, Yıl 2023

Polis Meslek Etiği

Doç. Dr. Fatih BALCI

ORCID ID: 0000-0002-0727-4069

Özet

Bu çalışmada etik kavramı üzerinden yola çıkılarak, meslek etiği ilkelerinin uygulama alanlarındaki önemine genel manada değinilecektir. Ahlak ve etik kavramlarının benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaktadır. Bu şekilde kısa bir giriş sonrasında ise makale daha çok polisin mesleğini uygularken etik kurallara uyması ile ilgili detaylı bir araştırmayı kapsamaktadır. Polislikte etik değerlerin önemine yönelik örneklerin yer aldığı makalede etik değerlerin kaynağı ve dayanağı da vurgulanmaktadır. Etik ve ahlak ilişkisinin polislik mesleği açısından değerlendirilerek polis etiğinin uygulama alanlarında kamu yararı ve topluma hizmet noktasında önemi incelenmektedir. Buradan yola çıkarak yozlaşma ve yolsuzluk konularının ele alındığı makalede güvenlik sektöründe ortaya çıkan yozlaşmanın nasıl sonuçlar ortaya çıkartabileceği tartışılmaktadır. Polisin görevi esnasında ortaya koyması gereken davranışlar Avrupa Polis Etik Kuralları kapsamında ele alınmaktadır. Etik kurallara uymada duyarlılık konusunun da ele alındığı makalede polisin uygulama alanlarında etik değerleri içselleştirebilmesinin yöntemlerine de yer verilmektedir. Mevzuat hükümlerinin uygulanmasının yanı sıra etik değerleri de meslek hayatında uygulayan güvenlik güçlerinin toplumun huzur ve refahında ne denli önemli bir misyonu eda edecek olduğu örnekleriyle birlikte ortaya konulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Etik, meslek etiği, polis, güvenlik, yozlaşma.

Police Ethics

Abstract

In this article, generally, the concept of ethics and the importance of the principles of professional ethics in the application areas will be discussed. The similarities and differences of the concepts of morality and ethics are presented. After such a short introduction, the article mostly covers a detailed research on the police's compliance with ethical rules while practicing their profession. The article, which includes examples of the importance of ethical values in policing, also emphasizes the source and basis of ethical values. The relationship between ethics and morality is evaluated in terms of the police profession, and the importance of police ethics in terms of public benefit and service to society is examined. From this point of view, the article discusses the corruption and corruption issues and discusses how the corruption in the security sector can lead to results. The behaviors that the police should exhibit during their duty are handled within the scope of the European Police Code of Ethics. In the article, which also deals with the issue of sensitivity in complying with ethical rules, the methods for the police to internalize ethical values in their fields of practice are also included. In addition to the implementation of the provisions of the legislation, it is revealed with examples how important a mission the security forces, who apply ethical values in their professional life, will fulfill in the peace and welfare of the society.

Key words: Ethics, professional ethics, police, security, corruption.

Giriş

Etik kelimesi Yunanca kökenli ve karakter, prensip, insan davranışı anlamına gelen Ethikos'dan gelmektedir. Etik kelimesinin birçok farklı tanımına rastlamak mümkündür. En genel anlamıyla iyi ile kötüyü ayırt etmeye yönelik yargılama bilimidir denilebilir. Türkçe'de etik kelimesi 'ahlak' kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakla beraber bu kullanım şekli çok doğru olmamaktadır. Ancak etik ilkeler meydana getirilirken başvuru en temel kaynağın ahlak ilkeleri olduğu muhakkaktır.

Meslek etiği ise bir meslek dalında belirlenmiş olan etik ilke ve kurallardır. Herhangi bir meslekle uğraşan kişilerin mesleklerini profesyonelce ifa etmesi beklenir. Meslek etiği kavramı tam da bu noktada anlamını bulmaktadır.

Mesleki uygulamalar açısından güvenlik personelinin yasaları uygulama konusunda sahip olduğu yetkilerin genişliğine bakıldığında hizmet kalitesinin yükseltilebilmesi için mevcut yasal düzenlemelere ilave olarak meslek etiği kurallarına da ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Asli görevleri iç güvenlik hizmeti üretmek olan kamu personelinin görev uygulamalarıyla ilgili alanlarda neyin 'doğru' neyin 'yanlış' olduğu gibi konularda onların 'vicdan' ve 'profesyonellik' bilinçlerine hitap ederek davranışlarını yönlendirmeyi amaçlayan kurallar, kısaca 'polis etiği' (police ethics) olarak tanımlanır.

Güvenlik mensuplarına yönelik etik kurallara ihtiyaç duyulmasının en önemli nedenlerinden birisi, güvenlik mensuplarının davranışlarını kontrol etmek için sadece yasal düzenlemelerin yeterli olmayışıdır. Bu nedenle yürürlükteki yasal düzenlemelere ilave olarak bir de bu mesleğin kendi mensupları tarafından hazırlanan, benimsenen ve onların profesyonellik bilinci ve vicdanlarına hitap etmesi amaçlanan etik ilkelere ihtiyaç duyulmuştur.

Polis teşkilatının mensuplarının olaylara bakışı ve değer yargıları büyük oranda içinden çıktıkları toplumun sosyal yapısı, almış oldukları meslek öncesi eğitim, çalışma ortamları ve sosyal yaşamları gibi süreçlerin ortak bir ürünüdür. Özellikle bir güvenlik mensubunun içinde doğup büyüdüğü toplum ve o toplumun ahlâkî ve dinî değerlerin etkisini inkâr etmek mümkün değildir.

1. Etik

Etik kelimesi Yunanca kökenli ve karakter, prensip, insan davranışı anlamına gelen Ethikos'dan gelmektedir. Etik kelimesinin birçok farklı tanımına rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir;

"Etik, ahlakla ilgili, iyi ve kötüyü ayırmaya ilişkin değer yargıları bilimidir" (Yılmaz; 1996: 244).

"Etik, bireylerin eylem ve etkinliklerinin toplum üzerindeki etkileri ile toplumun normlarına uyum açısından yasal ve moral sorumluluklar olarak tanımlanmaktadır" (Tek, 1997: 31).

"Etik, ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran bilim; insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışlarıyla ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır" (Uygur, 2003: 123).

"Etik, manevi görev ve yükümlülükle bağlantılı olarak neyin iyi neyin kötü olduğu ile ilgilenen bir disiplindir" (Koontz ve Weicrich, 1998:611; Özgener, 2004: 6).

Türkçe'de etik kelimesi 'ahlak' kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakla beraber bu kullanım şekli çok doğru olmamaktadır. Ancak etik ilkeler meydana getirilirken başvurulan en temel kaynağın ahlak ilkeleri olduğu muhakkaktır.

Ahlak kelimesi etimolojik açıdan Arapça "hulk", Latince "mos" kelimelerine dayanmaktadır. Hulk kelimesi huy, mizaç, yaratılış, adet, alışkanlık anlamlarına gelmektedir. Mos kelimesi ise moral anlamına gelmektedir.

Ahlak kavramının ifade ettiği şeyler her toplum için farklıdır. Ancak etik kavramının ifade ettiği ilkeler evrenseldir.

1.1. Meslek Etiği

Meslek etiği, bir meslek dalında belirlenmiş olan etik ilke ve kurallardır. Daha geniş bir ifadeyle meslek etiği, belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup, koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan ilke ve kurallar bütünüdür (Pehlivan; 1998:5).

Herhangi bir meslekle uğraşan kişilerin mesleklerini profesyonelce ifa etmesi beklenir. Meslek etiği kavramı tam da bu noktada anlamını bulmaktadır.

Meslek etiğinin de kendine özgü bir takım işlevleri vardır. Jusela'ya göre mesleki etik ilkelerinin temel işlevleri şunlardır (Bal ve Beren; 2002:11, Pehlivan; 1998: 86):

- ✓ Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak,
- ✓ Meslek içi rekabeti düzenlemek,
- ✓ Hizmet ideallerini korumak.

Windahl ve Rosengren'e göre ise bu ilkelere "Meslek üyelerinin grubun diğer üyeleri ve toplum ile ilişkilerini düzenlemek" ilkesini de eklemek gerekmektedir (Pehlivan; 1998: 87).

Meslek etiği, son zamanlarda sıkça duyduğumuz bir kavramdır. Hemen hemen bütün meslek grupları kendi çalışanlarına yönelik mesleki etik ilkeler oluşturmuşlar ya da oluşturma çalışması içerisinde bulunmaktadırlar. Hatta birçok üniversitede o üniversitenin öğrencilerine yönelik etik kurullar kurulmuş ve öğrencilerin o üniversitenin birer öğrencisi olmaları sebebiyle uymak durumunda oldukları etik ilkeler hazırlanmıştır.

Bir meslek mensubundan beklenen, görevini en iyi şekilde yerine getirmesidir. Bu noktada yapılan bütün işlemlerin ve eylemlerin yasalara ve etik ilkelere uygun olması gerekmektedir. Bu tarz bir meslek anlayışının kişinin kendisinden başlayarak hem mesleğe hem de toplumun bütün kesimlerine olumlu yansımaları olacaktır. Etik ilkeleri hiçe sayarak yapılan davranışlar ise bireyin kendisinden başlayarak tüm toplumu mutsuz edebilecektir.

1.3. Polis Meslek Etiği

Kısaca 'polis etiği' olarak ifade edilen bu kavram aslında 'polis meslek etiği' demektir. 'Polis etiği' sadece polis teşkilatına değil, 'iç güvenlik hizmeti' sunan jandarma, sahil güvenlik ve özel güvenlik teşkilatları olmak üzere 'iç güvenlik sektöründe' yer alan tüm kurumlara hitap etmektedir. Türkiye'de bu hizmetler devletin 'polis', 'jandarma' ve 'sahil güvenlik' olarak yapılmış üç ayrı kuruluşu olan 'genel kolluk' kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla polis etiği yerine günlük dilde çok kullanılmayan ancak tüm iç güvenlik birimlerini içerecek anlamda 'kolluk etiği' (law enforcement ethics) de denebilir. 'Kolluk etiği' kavramı, görevi iç güvenlik hizmeti üretmek olan tüm kamu personelini kapsamakla beraber bu kitapta güncel olarak kullanılan 'polis etiği' kavramı tercih edilmiş ve bununla iç güvenlik hizmeti sunan tüm kurumlara hitap edilmiştir.

Asli görevleri iç güvenlik hizmeti üretmek olan kamu personelinin görev uygulamalarıyla ilgili alanlarda neyin 'doğru' neyin 'yanlış' olduğu gibi konularda onların 'vicdan' ve 'profesyonellik' bilinçlerine hitap ederek davranışlarını yönlendirmeyi amaçlayan kurallar, kısaca 'polis etiği' (police ethics) olarak tanımlanır. Bu ifade biraz daha açılacak olursa, polis teşkilatının her rütbedeki mensubunun görüş ve düşünceleri doğrultusunda hazırlanıp iç güvenlik hizmetleriyle ilgili konularda kendilerine rehber olabilecek müeyyidesi 'vicdani' ve 'mesleki' olan ilkeler bütünü olarak da tanımlamak mümkündür.

Aşağıda polis etiğinin kimler tarafından ve nasıl hazırlanması ve hangi nitelikleri içermesi gerektiği gibi unsurları içeren geniş bir tanım yer almaktadır.

'Polislik' olarak tanımlanan 'iç güvenlik hizmetlerini' üreten tüm kamu personelinin ve bu hizmetlerin alıcısı herkesin 'yaşam kalitesini' yükseltmek için başta bu hizmeti üreten kurumların 'her rütbedeki personeli' olmak üzere geniş bir katılım ile hazırlanır. Ayrıca iç güvenlik hizmetlerinin 'idari ve adli' amirleri ile bu alanda bilimsel çalışma ve birikimi olan 'bilim adamları' da çalışmaya katkı sağlar. Ancak iç güvenlik hizmetinin alıcısı olan 'vatandaşlar' ile onların sorun ve çıkarlarını savunan 'STK temsilcilerinin' katkı ve görüşleri de alınır. Hazırlanan etik kurallar polise (iç güvenlik personeline) karşı 'vatandaş hakları'nı savunduğu kadar, bu hizmeti üreten 'personelin haklarını' da hem 'devlete' hem de 'vatandaşa' karşı korumayı amaç edinir. Hazırlanan belge, iç güvenlik sektörünün tüm taraflar

için 'insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü' gibi evrensel ilkeleri esas alan bir kurallar bütünüdür. Sonuç olarak burada sıralanan unsurları içeren ve 'profesyonellik' bilinci ile iç güvenlik hizmeti üretmeyi amaçlayan, mensupları tarafından ihlal edilmesi durumunda da öncelikli olarak 'vicdani ve mesleki müeyyideleri' olan ilkeler 'polis etiği' (polis meslek ahlakı) olarak tanımlanır.

Yukarıda yapılan geniş kapsamlı etik tanımlamasının içinde yer alan unsurlar maddeler halinde şu şekilde açıklanabilir:

- ✓ Polis etiği, 'polislik' olarak tanımlanan 'iç güvenlik hizmetlerini' üreten tüm kamu personeli için ilgilendirir.
- ✓ Polis etiği ilkelerinin amacı, güvenlik hizmetlerinin üreticisi ve alıcısı olan herkesin 'yaşam kalitesini' yükseltmektir.
- ✓ Polis etiği ilkeleri bu hizmeti üreten kurumların 'her rütbedeki personelin görüş ve katkıları' ile hazırlanır.
- ✓ Güvenlik hizmetlerinin gözetim ve denetiminden sorumlu 'idari ve adli' amirlerin katkı ve görüşleri alınır.
- ✓ Genelde etik, özelde ise polis etiği alanında bilimsel çalışma ve birikimi olan 'bilim adamlarından' da yararlanılır.
- ✓ Güvenlik hizmetinin alıcısı olan 'vatandaşların' görüş ve beklentileri hesaba katılır.
- ✓ Vatandaşların çıkarlarını savunan 'STK temsilcilerinin' katkı ve görüşleri alınır.
- ✓ Etik ilkeler en genel anlamda bu hizmetin alıcısı olan 'vatandaşların haklarını' korumayı hedefler.
- ✓ Bu ilkeler aynı zamanda bu hizmeti üreten 'personelin haklarını' da korur.
- ✓ Güvenlik personelinin hakları hem 'devlete' hem de 'vatandaşa' karşı korunur.
- ✓ Etik ilkeler vatandaşlar ve onlara hizmet eden polisler için 'insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü' gibi evrensel ilkeleri esas alır.
- ✓ Mensuplarında bir 'profesyonellik' bilinci oluşturmayı amaçlar.
- ✓ Etik ilkelerin ihlal edilmesi durumunda öncelikli olarak 'vicdani ve mesleki müeyyideleri' olan bu ilkeler 'polis etiği' (polis meslek ahlakı) olarak tanımlanır.

Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde hazırlanan Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) Fransa ve İspanya gibi ülkeler adına katılanlardan bazıları jandarma subayı olmalarına rağmen belgeye Avrupa Polis Etiği Kuralları adı verilmiştir. Sonuç olarak, hazırlanan bu belge sadece polisleri değil Avrupa ülkelerinde iç güvenlik hizmeti üreten jandarma teşkilatlarına da hitap etmektedir. APEK'in, Türk jandarma teşkilatı tarafından dilimize çevrilerek 2002 yılında yayınlanan Jandarma Etiği kitabında yer alması polis etiğinin jandarma personeli için de kapsadığının en belirgin göstergesidir. (Jandarma Okullar Komutanlığı, 2001)

2. Etik Değerler

Etik değer ve kuralların kaynağının ne olduğu başta felsefeciler olmak üzere sosyal bilimciler tarafından sürekli olarak tartışılan bir konudur. Tartışmaların merkezinde etiğin kaynağının 'insan doğası' (human nature) mı yoksa insanın çevresi ve 'sosyalleşmesi' (socialisation) mi olduğu sorunu yer alır. Diğer bir ifadeyle asıl tartışılan konu "Etiğin kaynağı 'yaratılış' (nature) mı yoksa 'yetiştirilme' (nurture) midir?" sorusudur.

Bu soruya farklı cevap veren iki görüş vardır: Bunlardan ilki, Arap dilindeki 'yaratılış' (halk-nature) kelimesinden türemiş olan 'ahlâk', insanın sahip olduğu güzel değerlerin kaynağının, onun doğası yani yaratılışı olduğunu ima eden görüştür (Cerrah, 1998: 132-139; İnam, 2005: 3-9; İnam, 2007: 87-90). Bunun aksi olan ikinci görüşe göre ise, 'etik ilkeler' yine insan tarafından üretilmekle birlikte onun yaratılışının değil, yetiştirilme ve sosyalleşmesinin (nurture) ürünüdür (Kleinig, 2008:7; Kuçuradi, 1999). Etik ilkeleri bireyin sosyalleşme süreçlerinin ürünü olarak gören bu ikinci yaklaşım, bu ilkelerin kaynağının ne olduğuna bakmaksızın, etik ilkelerin ahlâki ilkelere göre daha evrensel olduğunu ileri

sürmektedir. Bu görüşe göre ahlâki kurallar yerel ve göreceli, etik kurallar ise evrenselidir. Oysa insanın doğası ve yaratılıştan sahip olduğu özellikler onun sosyalleşmesi ile sonradan elde edeceği özelliklere göre daha evrenselidir. Dünyanın her yerinde insanlar cilt rengi, saç rengi ve boy gibi bazı fizikî detaylar dışında biyolojik ve psikolojik yönden benzerlikler taşımaktadır. Farklı coğrafya ve kültürlerde yaşayan insanların yine farklı sosyalleşme sonucu üreteceği değerler onların sahip olduğu fizikî özelliklerine göre daha çeşitli ve göreceli olacaktır. İnsanlar, farklı toplum ve farklı tarihlerdeki sosyalleşmelerinin sonucu olarak birbirinden farklı ve hatta birbiri ile çelişen etik ilkeler üretebilmektedirler.

2.1. Etik Değerlerin Kaynağı ve Dayanağı

Bireyin sosyalleşmesi, onun biyolojik yönüne göre daha çeşitli ve değişkendir. Farklı ortam ve şartlarda yetişen insanlar yine farklı yaşam tarzları ve değer yargıları ortaya koymaktadırlar. Bu durumda insanın yaratılıştan sahip olduğu 'doğallığı' ve 'güzel şeyleri' içeren ve 'yaradılış' (halk) kelimesinden türemiş olan 'ahlak', insanların sosyal ilişkiler sonucu oluşturacakları etik ilkelere göre daha evrenselidir. Kısacası, toplumdan topluma farklılık gösteren sosyalleşme süreçleri ve bunun sonucu ortaya çıkan toplumsal ahlâk veya meslekî etik ilkeler, insanın yaratılışında var olduğu ileri sürülen 'evrensel' (global) değerlere göre daha 'yerel' (local) olacaktır.

Ahlak ve etiğin ne olduğu ve nereye dayandığı onu tartışan kişilerin inanç ve dünya görüşlerine göre de farklılık göstermektedir. Ahlakın kaynak ve dayanağı bazılarına göre ilahi ve 'insanın doğası' (human nature) yani 'yaradılış' (hilkat) iken, bazılarına göre ise etik değerlerin ahlak ile hiçbir ilişkisi yoktur hatta tamamen insanın sosyalleşmesi sonucu toplum tarafından üretilir yargısına dayanır.

Batılı sosyal bilimcilerin etiğin kaynağını eğitim ve sosyalleşme gibi dış faktörlerde aradığı görülmektedir. Onlara göre etiğin kaynağının insanın yaratılışı olarak görülememesinin nedenlerinden birisi de Hıristiyan inancına göre 'ilk günah' (original sin) ile bir tür suçlu ve kirli olarak dünyaya gönderilen ilk insan olan Hz. Âdem ve ondan sonra doğan tüm âdemoğullarının bu günahın izlerini taşımalarıdır. İnsanın tabiatının doğuştan günahkâr ve suçlu olduğunu varsayan bir inanç sistemi aynı zamanda insanın yaratılışını etik değerlerin kaynağı olarak görmesi bir tutarsızlık olurdu. (Cerrah, 1998) İslam inancına göre ise insanın yaratılışı ve tabiatı doğuştan kirli ve suçlu değil, tam aksine, temiz ve masum olduğu için güzel-çirkin ve iyi-kötü gibi evrensel etik değerlere kaynaklık edebilir.

Etiğin kaynağının ahlaki değerlerden bağımsız olmadığını ifade eden (Kleinig, 2008: 15) genel ahlaki değerlerin kaynağı olarak da Orta Çağ Avrupa'sındaki Feodal değerlere karşı oluşan 'liberal demokratik' değerleri göstermektedir (Kleinig, 2008: 8–10). Oysa felsefenin bir kolu olarak "İyi, kötü, doğru, yanlış nedir?" sorusunun cevabını arayan etik tartışmalar insanlığın tarihi kadar eskidir. (İnam, 2007: 87-90) Bugünkü etik değerlerin kaynağını sadece Orta Çağ sonrasında Avrupa'da gelişen liberal demokratik değerler ile ilişkilendirmek, insanlığın farklı tarihlerde ve farklı medeniyetler adı altında ortaya koymuş olduğu evrensel değerler üretme çabalarını inkâr etmek olacaktır. Kaldı ki 756–1492 yılları arasında İspanya'da hüküm süren Endülüs Emevileri Devleti'nin Avrupa'da yaşanan 'aydınlanma' (rönesans) hareketi ve onun değerlerinin oluşumuna yaptığı etki de inkâr edilemez.

Etik değerlerin kaynağı olan ahlaki değerlerin sadece bir medeniyete mal edilmesi insan türüne ve onun evrensel mirasına haksızlık olacaktır. Ahlak ve dolayısı ile ondan üretilen etik değerlerin kaynağı insanın yaratılışıdır. Ahlak veya etiğin nihai dayanağı insanın yapıp ettiklerinden sorumlu tutulup 'hesaba çekilebilen' (accountable) tek canlı olmasıdır. Etiğin kaynağı insan yaratılışı, dayanağı ise insanın sahip olduğu eylemlerini yaparken önündeki alternatiflerden birisini 'seçme ve karar verebilme' (irade) gücüne sahip olmasıdır. İnsan denen varlığın sahip olduğu bu seçebilme yetisi onu yapıp ettiklerinin hesabını verme sorumluluğunun altına sokmaktadır.

2.2.Ahlak ve Etik İlişkisi

Her ne kadar bazı sosyal bilimciler 'ahlak' ve 'etik' kavramlarının birbirinden çok farklı şeyler olduğunu ileri sürseler de her iki kavramın temelde birbirleri ile bağlantılı ve hatta aynı oldukları bile söylenebilir. Arapçada 'yaradılış' anlamına gelen 'ahlak' kavramı ile Latince'de 'huy-karakter' anlamına gelen 'etik' (ethos) kavramları aslında aynı şeye, 'insanın yaratılışına' (human nature) işaret etmektedir.

Ahlak kavramı günümüzde daha çok cinselliğe indirgenmiş olup bireysel bir nitelik ifade etmektedir. Etik ise daha çok bir mesleği profesyonelce yerine getiren kişilerin o mesleğin ilkelerine uyması olarak tanımlanır. Meslek ilkelerinin çiğnenmesi durumunda 'etik dışı' davranış sergilenmiş olur.

Ahlak ve etiğin birbirinden çok farklı iki kavram olduğunu iddia edenlere göre ahlak yerel iken, etik değerler ise evrenselidir. Ahlak kavramının yerel olduğunu ileri sürenlerin bu kavramın İngilizce karşılığı olan 'norms' ve 'morals' kavramları ile eş anlamlı olarak algılamaları söz konusu olabilir. Yukarıda açıklandığı gibi, insanın yaratılıştan sahip olduğu değerler onun sosyal etkileşim sonucunda veya bir mesleğin mensupları tarafından farklı ülkelerde üreteceği mesleki değerlere göre daha evrenselidir. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler gibi adeta onun 'yazılımı' (software) olan bazı evrensel değerler de vardır. Bireyin yaratılışına derc edilmiş olumlu eğilim ve değerlere 'ahlak' denir.

Bir topluma hâkim olan dini inançlar ile o toplumdaki insanların oluşturacağı herhangi bir mesleğin etik ilkeleri arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişkinin olması da oldukça doğal ve hatta kaçınılmazdır. En eski sosyal kurumlardan biri olarak kabul edilen din ile sosyalleşmesini toplumun içinde gerçekleştiren bireylerin oluşturacağı etik ilkeler arasında hiçbir etkileşimin olmaması zaten düşünülemez. Bu nedenle herhangi bir mesleğin etik kurallarının o mesleğin üyelerinin mensup olduğu veya içinde yaşadığı sosyal yapı ve inanç sisteminin ahlâki ilkelerinden hiç etkilenmemesi de düşünülemez.

APEK (Avrupa Polis Etik Kuralları)'in hazırlanmasında bu hassas denge gözetilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan çalışma her ne kadar seküler bir belge olarak hazırlanmışsa da farklı inanç sistemleri ve yaşam tarzlarının duyarlılıkları da göz önünde bulundurulmuştur. Ancak hazırlanan belgenin sadece tek bir dini inanın ahlâki değerleri esasa alınarak hazırlandığı imajını vermemek için yapılan seküler doküman vurgulaması, onda hiçbir toplumun ve dinin ahlâki ilkelerinin etki ve izinin olmadığı anlamına gelmeyecektir. Örneğin, 'haksız kazanç elde etme' veya 'sahip olduğu gücü kötüye kullanma' etik bir ilke ihlali olmanın yanı sıra bir kişinin, kısmen de olsa, sahip olduğu ahlâki ve dinî inançlarında da bir karşılığı olabilir. Etik ilkelerin dinî inançlardan veya toplumsal ahlâki ilkelerden etkilenmesi açık bir şekilde olabileceği gibi bireyin bilinçaltına yerleşmiş olan ve kaynağı kendisi tarafından tam bilinmeyen değer yargıları şeklinde de ortaya çıkabilir.

APEK'in giriş kısmında 'etik' (ethics) kavramının 'ahlâk' (moral) kavramından farklı olduğu özellikle belirtilmiştir. Ancak yine aynı bölümde 'etik' ve 'ahlâk' kelimeleri arasında var olan ilişkiye de değinilmiştir. Etiğin, günlük hayatta kullanılan ahlâk kavramının profesyonel polislik uygulamalarına bir tür yansıması olduğu belirtilmiştir. Diğer bir anlatımla daha çok bir bireyin değerlerini ilgilendiren bir kavram olarak ele alınan ahlâk kavramının, profesyonelce ifa edilen bir mesleğe yansımasına etik (meslek ahlâkı) denildiği ifade edilmiştir.

3.Polis Etiği

Bir ülkenin polislik sisteminin niteliği ile polis etiği kuralları arasında sıkı bir ilişki vardır. Polis etiği ilkelerinin içeriği sadece o ülkedeki polislik değil, aynı zamanda genel yönetim sistemi (rejim) hakkında da fikir verir. Bu kitabın son bölümlerinde yer alan Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) ile Türk Polis Etik Kurallarının (TÜPEK) ilk maddesinde yer alan polisin görev tanımlaması ve diğer birçok madde dikkatlice incelendiğinde bu maddelerdeki sıralama ve önceliğin bile çok önemli olduğu

görülebilecektir. Bu maddelerde de görüleceği gibi polis etiği kuralları başta ‘demokratik değerler’ olmak üzere, ‘insan haklarına saygı’ ve ‘hukukun üstünlüğü’ gibi evrensel hukuk ilkelerine sıklıkla referanslık yapmaktadır.

APEK ve TÜPEK dikkatlice incelendiğinde merkeze alınan kavramaların ‘yaşam kalitesi’ ve ‘kamu yararı’ olduğu görülecektir. Polisin, Türk Polis Etik Kuralları’nın birinci maddesinde yer alan, görev tanımlamasında ‘bireysel hak ve özgürlükler’ vurgusu ‘kamu yararının’ önünde yer almaktadır. Buradan alınacak en önemli ders ‘kamu düzeni’ ve ‘kamu yararı’ gibi kavramların ‘amaç’ (ends) değil ‘araç’ (means) olduğudur. ‘Kamu düzeni’ (social order) ve kamu yararı ülkedeki insanların huzur ve güvenini sarsmak için değil tam aksine yaşam kalitesini yükseltmek için kullanılacak bir araçtır. Ancak ilk önce kamu düzeni ve kamu yararı gibi kavramların ne olduğu, kimler tarafından belirleneceği ve nasıl korunacağı konusu üzerinde durulmalıdır. Kamu düzeni bireysel hak ve özgürlükleri tehdit etmeden ve toplumun yaşam kalitesini bozmadan belirlenmelidir. Sözde kamu düzenini sağlama adına bireysel hak ve özgürlükleri rafa kaldıran ve ülkedeki insanların yaşam kalitesini bozan uygulamaları kamu yararına olmaktan uzaklaşmıştır. Polis etiğinin nihai amacı, ‘kamu yararını’ merkeze alan bir hizmet anlayışı ile herkesin ‘yaşam kalitesini’ artırmaktır. Polisin görev ve uygulamalarının etik olup olmadığını belirlemede ‘mihenk taşı’ bunların ‘kamu yararına’ uygun olup olmadığıdır.

3.1.Polis Etiği ve Kamu Yararı

Bir ülkede kamu düzeni ve kamu yararının ne olduğunun belirlenmesi o ülkedeki yönetim sisteminin niteliğine göre farklılık gösterebilir. Kamu düzeni ve yararı iddiasının arkasında gerçekte kamunun yararından daha çok ülke yönetimini elinde bulunduran bazı birey, meslek ve sosyal sınıfların çıkarlarının korunması da olabilir. Örneğin, baskıcı sistemlerin kamu düzeni olarak tanımladığı ve korumaya çalıştığı şey aslında bu ülkedeki yönetimi elinde bulunduran seçkin sınıf ve mesleklerin çıkarlarıdır. Ülke yönetimini silah gücü ile ele geçiren diktatörlerin kamu düzeni ve ‘kamu yararı’ (public interest) olarak tanımladıkları şey de yine kendilerinin bireysel ve kurumsal çıkarlarıdır.

Türkiye gibi demokratikleşme süreci, geçmişte yaşanan askeri darbelerle sıklıkla sekteye uğratan ülkelerde de kamu yararının ne olduğunun belirlenmesinin halkın seçtiği iktidarlara bırakılmadığı görülmüştür. Oysa neyin kamu yararına uygun ve neyin kamu düzenine aykırı olduğunu en iyi toplumun kendisi belirler. Demokratik yönetimlerde, neyin kamu yararına olduğu ve neyin kamu yararına olmadığı, yani kamu düzenini tehdit ettiğini, halk adına halkın seçerek yönetime getirdiği siyasi irade tarafından belirlenir. Kamu yararının ne olduğunun halkın seçtiği iktidarlara bırakılmayıp devletin silahlı gücünü elinde bulunduran askeri kurumlar, sivil bürokrasi ve meşru yöntemlerle iktidara gelme ümidi taşımayan bazı siyasiler ve iş dünyasından oluşan elit bir tabaka tarafından antidemokratik olarak belirlenmesi durumunda, bu tanımın gerçekten de kamu yararına hizmet edeceği konusunda ciddi endişeler oluşacaktır. Böyle nazik bir konu demokrasilerde hassasiyetle ele alınmazsa İtalya’daki ‘temiz eller operasyonunda’ da görüldüğü gibi mücadelesi zor ve çok uzun zaman alabilecek ‘beyaz yaka suçlarına’ (white collar crime) neden olabilmektedir. (Sutherland, 1940) Polislik literatüründe geçen ‘yüce amaç yolsuzluğu’ (noble cause corruption) teorisi tam da bunu anlatmaktadır (Crank ve Caldero, 2004).

Ülke yönetimi güçlü azınlıkların çıkarlarını koruyacak şekilde kurulan ve yönetimi elinde bulunduranlar, kurmuş oldukları düzene yönelik her tehdidi rejime ve kamu düzenine yönelik tehdit olarak algılayacaklardır. Oysa neyin kamunun yararına uygun ve neyin kamu yararı ve düzenini tehdit ettiğinin belirlenmesi sadece ülke yönetimindeki bazı askeri ve sivil bürokratların bireysel ve kurumsal endişeleriyle belirlenemez. Yukarıda da ifade edildiği gibi, neyin kamu yararına olduğu ve neyin kamu düzenini tehdit ettiğini belirlemede hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı gibi evrensel hukuk ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuçta etik ilkeler sadece bazı meslek mensuplarının ve sıra dışı grupların değil, tüm toplumun yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yapıp yapmadığına göre belirlenmelidir.

Demokratik bir sistem ile yönetime gelmediği halde ülke yönetiminde çok fazla etkin olan iş dünyası, askeri bürokrasi gibi toplumun tamamına kıyasla sayısal anlamda küçük gruplar tarafından yapılan kamu yararı ve kamu düzeni tanımlaması gerçekte kamu yararı olmayabileceği gibi hiç kimsenin yaşam kalitesini de ykseltmeyecektir. Askeri darbeler, göstermiştir ki meşru şekilde iktidara gelemeyen bazı unsurlar halkın iktidara getirdiği yönetimleri, kendi yaptıkları kamu düzeni tanımlamasına yönelik tehdit olarak algılayabilmektedirler. 28 şubat süreci (1997) olarak bilinen askeri müdahalede başta o günkü iş dünyasının bazı unsurları ile onların etkisindeki üst düzey ordu mensupları ve bazı siyasilerin kendilerince yaptıkları içgüvenlik tehdit algılamasının aslında söz konusu tarafların bireysel ve kurumsal endişe ve çıkarlarını merkeze aldıklarını göstermektedir. Halkın oyu ile iktidara gelmeyen siyasi partiler ile bazı kamu hizmet kurumları ve siyasi partilerin meşru ve yasal teamülleri ihlal ederek sözde kamu düzeni ve yararını koruma adına ülke yönetimine müdahale ettikleri görülmüştür. Halktan alınan siyasi desteğe dayanmaksızın ve bazı bireysel ve mesleki endişeler merkeze alınarak şekillenen kamu düzeni ve kamu çıkarı tanımlamasının demokratik dayanağı ve meşruiyeti yoktur.

Neyin kamu yararına uygun olduğu ve nelerin kamu çıkarına yönelik tehdit oluşturduğu kısacası meşru 'içgüvenlik tehdit algılaması' halkın seçerek iktidara getirdiği yönetimler tarafından yapılır. Ancak bu şekilde yapılan bir 'içgüvenlik tehdit algılaması' toplumsal desteğe olan meşru bir tanımlamadır. Yoksa silahlı gücü elinde bulunduran kurumların üst düzey yöneticilerinin bireysel ve kurumsal endişeleriyle ki bu endişeler yanlış ve yersiz de olabilir, kendilerince belirlemiş oldukları 'içgüvenlik tehdit algılaması' gerçekte kamu yararına uygun olmaya da bilir.

Kısacası, polis etik kurallarının tamamının hedeflediği sonuç 'kamu yararına' uygun olan şeyin ön plana çıkarılmasıdır. Polis teşkilatları o ülkedeki yönetim sisteminin bir parçasıdır ve önemli ölçüde o ülkedeki yönetim sisteminin (rejimin) de aynasıdır. 'Kamu düzeni' ve 'kamu yararı' kavramlarından neyin kastedildiği sistem denilince ne anlaşıldığı sistemin niteliği ile bağlantılıdır.

3. Mesleki Yozlaşma

Yozlaşma insan olmanın doğal ve hatta kaçınılmaz sonucu, diğer bir ifade ile 'insani' (beşeri) bir durumdur. Kısacası, yozlaşma sadece polis veya diğer kamu görevlileri için değil tüm insanlar için söz konusudur. Ancak, insanların sahip oldukları imkân, yetki ve konumları ile bağlantılı olarak kısacası sahip oldukları gücü oranında yozlaşma imkân ve ihtimalleri vardır.

İlk olarak gücün, ona sahip olan kişi üzerinde çok belirgin bir yozlaştırıcı etkisi vardır. Yozlaştırma etkisi olan gücü çok farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, bir insanın sahip olduğu para, makam ve mevki gibi maddi imknlar ona itibar ve gücü verir, bu gücü zamanla onun yozlaştırabilir. Kitle iletişim araçlarına (medya) sahip olma ve bunlar aracılığı ile toplumu etkileyerek yönlendirebilme de yozlaştırıcı gücü türleri arasındadır. Devlet imknlarını kullanma yetkilerine sahip idari ve siyasi makamlar da yozlaştırıcı etkiye sahiptir. Devlet imkânları üzerinde tasarruf etme yetkisi anlamına gelen siyasi iktidara sahip olmak çok önemli bir gctr ve buna sahip olan kişi ve kurumlar zamanla yozlaşabilir. İktidar kadar olmasa bile, muhalefet partilerinin sahip oldukları etkileme gücü bile yozlaştırıcı olabilir. Kısacası "Gücü yozlaştırıcıdır ve mutlak gücü mutlaka yozlaştırıcıdır" (Acton, 1907) sözünün ifade ettiği gibi, meşru bir mekanizma ile denetlenmediği takdirde, gücün her çeşidi ona sahip olan kişiyi bir şekilde yozlaştırabilir.

Devlet gücünü kullanma imknına sahip olan kişi ve kurumların, diğer bir tanımlama ile devletin, yozlaşmasını önlemek için modern devlet yönetimlerinde gcler birbirinden ayrıştırılmıştır. 'Kuvvetler ayrılığı' ilkesinin gereği olarak devletin gücü en genel anlamda 'yasama', 'yürütme' ve 'yargı' olarak e ayrılır ve bu üç erkin birbirini, başta yasalar olmak üzere, kamuoyunun meşru kabul edeceği bir şekilde denetlemesi ve dengelemesi amaçlanır.

Tüm bu yozlaştırıcı gücü kaynakları içerisinde silahlı güvenlik birimlerinin çok ayrı bir önemi vardır. Ülkenin dış ve i güvenliğinden sorumlu olan kamu kurumlarının sahip olduğu silahlı gücü, ona sahip

olan insanlar üzerinde, yozlaştırıcı etki oluşturabilir. Ülkedeki yasal silahlı güçler halkın özgür iradesi ile seçtiği siyasi iktidarın meşru icra aracıdır. Ancak, silahlı güvenlik teşkilatlarının siyasi iktidar tarafından meşru bir şekilde ve gerektiği gibi denetlenmemesi durumunda bu güçler zamanla yozlaşarak emrinde olmaları gereken siyasi iktidarı denetleme, iktidarına ortak olma hatta iktidardan indirme gibi çabaların içine de girebilir.

Demokratik bir ülkedeki tüm kamu personelinin sahip olması gereken zihinsel modernizasyon unsurlarından birisi olan 'sivil otoritenin üstünlüğü' ilkesi çağdaş kamu yönetiminin olmazsa olmazları arasındadır. Halk tarafından seçilmiş bir iktidarın o hizmetin gerektirdiği şekilde denetleyemediği bir kurumun üst düzey yetkililerinin halkın hizmetinde oldukları yönündeki açıklamaları inandırıcı olmaktan uzaktır. Bundan dolayı görevleri ülkenin dış ve iç güvenliğini sağlamak olan ve güvenlikten sorumlu kurumların siyasi iktidar tarafından değil denetlenmemek tam aksine diğer kamu hizmet kurumlarından daha sıkı bir şekilde denetlenmesi gerekir. 'Sivil otoritenin üstünlüğü' ilkesinin güvenlik hizmeti veren kurumların bütün mensupları, özellikle de üst düzey yöneticileri tarafından özümşenerek benimsenmesi gereklidir. Avrupa Polis Etik Kuralları (APEK) içinde de yer alan bu ilkelere göre güvenlik kurumları sivil otoritenin denetim ve gözetimi altında ve onlara hesap verebilecek bir şekilde yapılandırılmalıdır.

Polis ve savcı arasında fonksiyonel ve uygun bir işbirliği geliştirilmiş olmalıdır. Polisin bir savcının veya hakimin otoritesi altına verildiği ülkelerde polis, suç araştırma politikalarına ilişkin ve araştırılan belirli bir suçla ilgili öncelikler hakkında net emirler alabilmelidir. Polis, verilen emirlerin gereğinin yerine getirilip getirilmediği ve özellikle araştırmanın seyri hususunda üstlerini düzenli olarak bilgilendirmelidir. (APEK madde: 9)

3.1.Yozlaşma ve Yolsuzluk İlişkisi

'Yozlaşma' ve 'yolsuzluk' birbirinden farklı iki kavram olmakla beraber birbirleri ile ilişkilidir. Yozlaşma yolsuzluğa göre daha geniş ve kapsamlıdır. Birçok farklı anlamda ve alanda kullanılan yozlaşma kavramı sadece maddi yarar ve çıkar içeren ilişkilerle sınırlı da değildir. Yozlaşma, negatif anlamda değişimi ifade eden bir süreçtir ve kişinin zamanla kendi değerlerinden uzaklaşması, olması gerektiği gibi olmaması ve davranması gerektiği gibi davranmaması olarak da tanımlanabilir. Diğer bir anlatım ile genel anlamda bireyin kendi toplumsal değerlerinden uzaklaşması, özel anlamda bir meslek mensubunun örneğin bir polisin, kendi mesleki değerlerinden uzaklaşarak yabancılaşması da bir tür yozlaşmadır. Bu anlamdaki yozlaşma, diğer bir tanımlama ile kişinin kendi özünden ve değerlerinden uzaklaşması ve 'yabancılaşması' (alienation) kavramını çağrıştırır. Yozlaşmanın bireysel olmaktan çıkarak toplumda yaygınlaşması ise 'toplumsal çürüme' (social decay) olarak da tanımlanabilir.

Yozlaşma ve yolsuzluk ekonomik açıdan geri kalmanın en önemli nedenleri arasında sayılmakla beraber sadece geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler ile sınırlı da değildir. Yozlaşma ve yolsuzluk başta Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri olmak üzere birçok gelişmiş ülkede var olan ve mücadele edilmeye çalışılan sosyal bir sorundur.

'Yozlaşma', kısaca 'bir kamu personelinin görevi gereği yapması gereken bazı davranışları yapmaması veya yapmaması gereken bazı davranışları yapması' olarak tanımlanabilir. 'Yolsuzluk' ise 'bir kamu personelinin görev ve konumunu kullanarak elde ettiği ekonomik çıkarları içerir'. Yozlaşma yolsuzluğa göre daha kapsamlıdır. Her yolsuzluk bir tür yozlaşmadır. Ancak her yozlaşmanın mutlaka ekonomik çıkar doğuran bir yolsuzluk içermesi gerekmez. Hiçbir ekonomik çıkar ilişkisi içermediği halde yozlaşma olarak tanımlanabilecek bazı uygulama ve davranışlar da olabilir.

Aşağıda yer alan farklı yolsuzluk tanımlamalarında da görüleceği gibi yozlaşma yaygın olarak yolsuzluk ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Yolsuzluk, en genel anlamda bir kamu personelinin görev ve yetkisini kötüye kullanması olarak tanımlanabilir. "Yaptırılmak istenen bir işte yasadışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar olarak tanımlanan rüşvet" yolsuzluk türlerinden sadece birisidir. Yolsuzluğu "kamu makamlarının, kamu gücünün veya kamu

kaynaklarının kişisel çıkarlar için kötüye kullanımı”, “devlet memurunun yetkisini, ek gelir elde etmek için kötüye kullanması” veya “kamu kuruluşlarının ve özel kuruluşların karar verme mekanizmalarındaki yozlaşma ve bozulma” olarak tanımlayanlar da vardır. (Can, 2008)

3.2. Yolsuzluk İlişkisi İçermeyen Yozlaşma

Yukarıda ifade edildiği gibi yozlaşma sadece ekonomik çıkar elde etmeyi amaçlayan davranışlar ile sınırlı değildir. Bir kamu görevlisinin sürekli olarak işine geç gelmesi, mesai saatlerini iyi değerlendirmemesi, hizmet ettiği insanlara ve meslektaşlarına iyi davranmaması, adam kayırması veya ayrımcılık yapması ve kamu yararına kullanması gereken araç-gereç ve maddi kaynakları gerektiği gibi değerlendirmemesi gibi birçok şey bir tür yozlaşmadır.

Halk arasındaki yaygın tanımı ile ‘devlet memuru’ olarak bilinen kamu çalışanları almış oldukları ücret karşılığında vatandaşa hizmet üreten kişilerdir. Diğer bir tanımlama ile kamu çalışanı, hizmet ettiği halktan toplanan vergiler karşılığında içinden çıktığı topluma hizmet eden kişidir. Kamu çalışanlarının aldıkları ücret karşılığında ürettikleri hizmet her şeyden önce halkın yararına sonuçlar doğurmalıdır. Bu yüzden, bir kamu çalışanının doğrudan veya dolaylı olarak halkın yararına olmayan iş ve işlemlerde bulunması varlık amacının dışına çıkması ‘yozlaşma’ olarak tanımlanır.

Diğer bir tanımlama ile kamu çalışanlarında görülen mesleki ‘yozlaşma’ (corruption) herhangi bir kamu görevlisinin görevi gereği ‘yapması’ (comission) gerektiği halde yapmadığı veya ‘yapmaması’ (omission) gerektiği halde yaptığı davranışlar olarak tanımlanır. Örneğin, işine zamanında gelerek vatandaşın beklediği hizmetleri makul süre içerisinde yerine getirmesi bir kamu personelinin ‘yapması’ gereken işlemler iken, bu görevleri savsaklayarak, geciktirerek veya şahsi bir çıkar beklentisi içinde yerine getirmesi ise uzak durması ve ‘yapmaması’ gereken şeylerdendir.

3.3. İç Güvenlik Hizmetlerinde Yozlaşma

Güvenlik hizmetleri toplumun her kesimi ile çok farklı şekillerde teması gerektiren bir meslektir. Polis-vatandaş ilişkileri çoğu zaman gerilimli negatif işlerdir. İçeriği nasıl olursa olsun çoğu zaman polis vatandaş ilişkilerinin farklı miktarlarda karşılıklı yarar ve çıkar sağlama olasılığı da vardır.

Polisliğin, mensupları üzerinde oluşturduğu yozlaşma ve etik sorunlara kaynaklık etme ihtimali olan unsurlardan en önemlisi polisin kendisini ‘güçlü’ hissetmesidir. Polisin sahip olduğu kimliği, silahı ve üniforması doğal olarak ona polis olmadan önce sahip olduğundan daha fazla bir güven verir ve kendisini çok güçlü hissetmesine neden olur. Bu duygu zamanla onun bakışlarına, duruşuna, yürüyüşüne ve görev içi ve dışı ilişkilerinde vatandaşa karşı kullandığı ses tonu ve konuşma üslubuna da yansiyabilir. Çoğu zaman kendince üniformanın itibarını korumak için ve mesleğin gereği olarak meşrulaştırmaya çalıştığı bazı tutum ve davranışlar zamanla doğal olmaktan çıkarak vatandaşa gereğinden fazla sert davranma boyutuna da ulaşabilir.

Polis kimliğinden kaynaklanan gücü profesyonellik bilinci ile dizginleyemeyen güvenlik personeli sürekli olarak etrafına sert ve otoriter bir kişi izlenimi bırakma çabası içinde olur. Ayrıca sosyal hayatın içindeki rutin ilişkilere ve diğer vatandaşların tabi oldukları kurallara uymakta da zorlanabilirler. Toplu taşıma araçlarından zaten ücretsiz yararlanan emniyet mensuplarında sosyal hayatın birçok diliminde de kendilerine ayrıcalıklı davranılması beklentisine girebilirler. Bu durum zamanla sosyal hayatın her dilimine yayılarak, herkesin sıraya girdiği yerlerde sıraya girmemek ve başkalarının ücret ödeyerek yararlandığı bazı hizmetlerden ücretsiz yararlanmak boyutuna da varabilir. Mesleki yozlaşmanın ekonomik boyutu alanına giren bu yozlaşma türleri bu kitabın bundan sonraki bölümlerinde genişçe ele alınacaktır.

‘Mesleki yozlaşma’ bireysel maddi çıkar sağlamak ile sınırlı da değildir. Yozlaşma herhangi bir şahsi çıkar içermeden olabileceği gibi sözde ‘vatan ve milletin âli çıkarlarını koruma’ yanılığsı içerisinde de gerçekleşebilir. Tüm diğer kamu hizmet personelinde de olduğu gibi içgüvenlik hizmetlerinde mesleki ‘yozlaşma’ kavramı geniş bir anlam ifade etmektedir. Polislerin bireysel olarak bazı yasal ve etik

kuralları ihlal etmelerinden, zamanla yerleşerek adeta kurumsallaşmış yanlışlara kadar uzanan genel bir kavramdır. Mesleki yozlaşma en genel anlamı ile yasalara ve etik ilkelere göre olması gerekenin olmadığı, yapılması gerekenin yapılmadığı durumu ifade eder. 'Mesleki yozlaşma' doğrudan uzaklaşma, 'kokuşma', 'çürüme' (tefessüh) olarak ta tanımlanabilir.

Poliste mesleki yozlaşma iki temel kategoride ele alınabilir: Bunlardan ilk akla geleni herhangi bir şekilde maddi çıkar ve yarar elde etmeyi içeren 'maddi yozlaşmadır'. Başta 'rüşvet' almak vermek olmak üzere, zaman zaman 'hediye', 'ikram', 'indirim', 'promosyon', 'komisyon', 'düzeltme' şeklinde görülen tüm maddi yarar ve çıkar elde etmeler maddi yozlaşma kapsamına girer. İkinci tür yozlaşma ise herhangi bir maddi çıkar beklentisi olmaksızın yapıldığı iddia edilen ve çoğu zaman yasal ve etik kural ihlali yapan kişinin kendince savunabildiği türden 'maddi olmayan yozlaşmadır'.

'Maddi yozlaşma' polis-vatandaş ilişkilerinde tek taraflı veya karşılıklı maddi çıkar ve yarar doğuran ilişkidir. Maddi yozlaşma, bir emniyet mensubunun görev gereği vatandaş ile gerçekleşen ilişkilerinde istediği veya istemese bile kendisine verildiğinde kabul ettiği farklı miktarlarda bireysel çıkar ve yararları içermektedir. Bu bir memura bulunmuş olduğu görevinden dolayı verilen herhangi bir hediye eşya olabileceği gibi yiyecek ve içecek gibi hizmetlerden yararlanması veya kendisine verilen ve ilk bakışta rüşvet sayılamayacak kadar düşük miktarlardaki hediyeleri da içermektedir.

'Maddi olmayan yozlaşma' ise tarafların şahsi bir çıkar olmaksızın veya ilk bakışta öyle gibi görünen ve özünde herhangi bir şahsi çıkar beklemezsizin masum, savunulabilir hatta 'vatan ve milletin âli çıkarları' gibi 'yüce amaçlar' (noble cause) arkasına sığınarak yaptıkları yozlaşmadır. Oysa dikkatlice incelendiğinde ortaya gerçeğin hiç de öyle olmadığı sonucu çıkmaktadır. İlk olarak, sözde vatan ve milletin âli çıkarlarını korumaktan başka bir beklentilerinin olmadığını abartılı bir şekilde iddia edenlerin sıradan çıkar ilişkilerine oranla çok daha büyük çaplı çıkar sağladıkları görülmektedir. Öte yandan, ister emniyet mensubu olsun ister sivil olsun kendi iddialarınca vatan ve milletin âli çıkarlarına hizmet ettiklerini iddia eden kişilerin yasadışı iş ve eylemleri değil vatana ve millete hizmet etmek tam aksine ülkeye zarar vermekte ve ülkenin huzur ve asayişini ve bekasını tehlikeye atacak boyutlara bile varabilmektedir.

3.3.1. İç Güvenlik Hizmetlerine Özgün Bir Yozlaşma Var Mıdır?

er mesleğin kendine has güçlükleri olduğu gibi çekici tarafları da vardır. Polislik dışarıdan bakıldığında çok cazip görülen meslekler arasındadır. Polislik, bazı anne ve babaların küçük çocuklarını polisle korkutmalarına rağmen, çocuklar, gençler ve son yıllarda özellikle de genç kızlar arasında oldukça cazip görülen bir meslektir. Polislik mesleğine ilgi duyan adaylar genelde orta sınıf ve onun altında muhafazakâr değerlere sahip ailelerden gelmektedir. Vatani için çok şey, bazen de, 'her şey yapmaya (!)' hazırlıklı olma eğilimi taşıyan bu adaylar için suçlularla mücadele etmek, mağdurlara yardımcı olmak, kötü adamları cezalandırmak ve bir de bu işi bir maaş karşılığında meslek olarak yapmak hiç de fena bir iş değildir.

Birçok mesleğe kıyasla polisliğin monotonluktan uzak, heyecanlı ve macera dolu bir meslek olduğu doğrudur. Ancak, gerçekte polislik hiçbir zaman filmlerdeki kadar heyecanlı, hareketli ve riskli bir meslek de değildir. Polislik, çoğu zaman pek de rahat olmayan iklim şartları altında çok uzun saatler bir noktada nöbet tutma veya sürekli olarak aynı işi yapmak gibi pek de sıkıcı görevleri içerir.

Polisliğin insanları cezbeden diğer bir yönü ise üniforma ve silahın verdiği güç ve yetkidir. Polisliğe dışarıdan bakanlar için 'dayak atma' polisin sahip olduğu bir hak ve hatta görev gibi algılanır. Film sahnelerinde sıklıkla görüldüğü gibi görevi gereği kötü adamları dövmek hiç de fena bir iş değildir. Polis toplumda belki de daha önceden pek görmediği bir saygı ve itibar görmekte hatta bu saygı çoğu zaman korku ile karışık olabilmektedir. Polislik mesleği hakkında yeterli ve sağlıklı bilgisi olmayanlar için polis istediği zaman her istediğine karşı kuvvet kullanabilen kişidir. Oysa gerçekte durum hiç de öyle değildir. Polis kuvvet kullanma yetkisini ancak yasal gereklilik olduğunda ve tıpkı bir cerrahın neşter kullanması gibi meslek icrası olarak zorunlu olduğunda kullanır. Aksi takdirde, bir güvenlik

personelinin yasal gereklilik olmaksızın kuvvet kullanması yasal açıdan kendisine çok ciddi sorunlar çıkarabilir. Bunlar polisliğin dışarıdan görülen cazip yönlerinden sadece birkaçıdır. Bir de emniyet mensuplarının göreve başladıktan sonra karşılaştıkları güçlükler ve 'olumsuz cazibe' (temptation) olarak tanımlanabilecek durumlar söz konusudur.

3.3.2. Polislik Mesleğine Özgün Etik Güçlük Ve Riskler Nelerdir?

Her mesleğin kendine özgü cazip ve güzel tarafları olduğu gibi yine kendine özgü 'güçlük' ve 'riskleri' de vardır. Bir polis meslek hayatı boyunca sürekli olarak bazı tehdit ve riskler altındadır ve farklı şekillerde adeta 'test' edilir. Bir polisin, her gün sadece 'hayatı' değil aynı zamanda 'saygınlığı', 'dürüstlüğü' ve diğer bir ifade ile 'mesleki itibarı' da tehdit altındadır.

Bir kamu görevlisinin mesleki saygınlığı bazen içilmemesi gereken bir yerde içilen 'bir bardak çay', yenilmemesi gereken yerde 'ücreti ödenmeden yenilen bir yemek' ile test edilebilir. Bu test, bazen verilen bir 'hediye', bazen 'ödenmeyen bir ücret', bazen bir alış-verişte yapılan 'abartılı bir indirim' olarak ortaya çıkabilir. Bazen, güzel bir 'kadın' ile beraber olma, bazen de bir 'makama yükselme arzusu', veya sahip olunan bir makamı kaybetme endişesi olarak da ortaya çıkabilir. Bazen gelinmek istenilen bir yere 'gelememe', bazen de 'kalmamak' istenilen bir yerde 'kalamama' veya istenilmeyen bir yere/göreve gönderilme yani 'sürülme' endişesi olarak ortaya çıkabilir.

Mesleki saygınlığını korumak konusunda kararlı olan bir polis iç dünyasında bu tür risklere karşı hazırlıklı ve bunlar ile başa çıkacak kadar da donanımlı ve dirayetli olmalıdır. Bunlardan hiçbirisi gerçekten hukuka inanmış bir polisi yoldan çıkartamaz. Bunlardan hiçbirisi bir polisin mesleki saygınlığını zedelemesini meşrulaştırmaz. Yukarıda sayılan endişe ve tehditlerden hiçbirisi namuslu ve dürüst bir polis için hukuku çiğnemekten daha tehlikeli ve daha zararlı da olamaz.

4. Avrupa Polis Etik Kuralları

APEK, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin uzman temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından 1998-2001 yılları arasında gerçekleştirilen çalışma toplantılarda hazırlanmıştır. Çalışmaya konsey üyesi kırkı aşkın ülkeden üst düzey polisler, sosyal bilimciler, hukukçular ve bazı sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri katılmıştır. APEK'in hazırlanması oldukça demokratik ve bilimsel bir ortamda gerçekleşmiştir. Komisyona katılan her üyeye kendi ülkesi ve toplumu adına görüş ve düşüncelerini ifade etme imkânı tanınmıştır.

Komisyonadaki çalışmaya, sadece üst düzey emniyet mensupları ve bürokratlar değil; her rütbedeki güvenlik personelinin sorun ve görüşleri yansıtılmıştır. Özellikle 'sokak polisliği' olarak tanımlanan hizmetleri yerine getiren polis memurları, alt ve orta düzey amirlerin sorunlarına değinilmiştir. Belgenin hazırlanmasında komisyona her rütbeden katılımın sağlanması, ortaya çıkan etik kuralların rütbesiz polisler tarafından da benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Kısacası, çalışma sadece üst düzey emniyet mensupları tarafından değil; ilgili bütün tarafların katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmada başta hukukçu ve fesefeciler olmak üzere sosyal bilim alanındaki birçok akademisyen ve insan hakları örgütü gibi bazı sivil toplum kuruluşlarının üyelerinin de katkıları alınmıştır. Altıncı ve son toplantısı 28-30 Mart 2001 tarihlerinde Strasbourg'da yapılarak tamamlanan bu belge tüm üye ülke polislerine bir "tavsiye" (reccomendation) belgesi olarak sunulmuştur.

Türk polis teşkilatı da bu tavsiye doğrultusunda bir çalışma yaparak Avrupa Polis Etiği Kurallarını esas alan kendine özgün bir "Kolluk Etik İlkeleri" üreterek 2007 yılından itibaren yürürlüğe koymuştur.

APEK polisin amaçlarını şu şekilde ortaya koymaktadır: Hukuk devletinin geçerli olduğu demokratik bir toplumda polisin ana amaçları: Toplumda, kamu huzurunun, kamu düzeninin ve hukukun üstünlüğünün sağlanması, Özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yer alan, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve saygı göstermek, suçu önlemek ve suçla mücadele etmek, suçu ortaya çıkarmak, halka yardım etmek ve halkın hizmetinde olmak.

5. Poliste Etik Duyarlılık

Kamu görevlilerinin tamamının göz önünde buldurması gereken bazı temel değerler vardır ve kamu hizmetlerinin detayları birbirinden farklı olsa da bu temel değerler hepsi için geçerlidir. Örneğin, kamu görevlerini halka 'hizmet' bilinciyle 'kamu yararı' göz önünde bulundurularak 'dürüstlük ve tarafsızlık' içinde yerine getirmeleri gerekir. Bu durum sadece emniyet hizmetleri için değil eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetleri için aynı derecede önemlidir.

5.1. Poliste Kamu hizmeti bilinci

Kamu görevlilerinin sahip olmaları gereken genel etik değerlerin başında 'hizmet' bilinci ve 'tevazu' sahibi olmak ve 'kamu yararını' gözetme gibi ilkeler gelir. Güvenlik görevleri, diğer kamu hizmetlerinde olduğu gibi bir kamu hizmetidir. Emniyet mensuplarının görev tanımlaması Emniyet Hizmetleri Sınıfı (EHS) olarak yapılmıştır. Ancak bu anlayış sadece söylemde kalmayarak kamu görevlilerinin tüm görev davranışlarına yansımalıdır.

Bir kamu personeli halka hizmet ederken onların ihtiyaçlarını mümkün olan en kısa zamanda ve en kaliteli şekilde yerine getirmelidir. Hizmet bilinci vatandaşın yarar ve çıkarının merkeze alan bir duyarlılığın yansımasıdır. Kamu görevlerini hizmet bilinci ile yerine getiren bir personel kamu yararı ile kendi bireysel yarar ve çıkarları arasında çatışma çıktığı durumlarda inisiyatifi kamu yararı yönünde kullanır. Etik bir bilinç ile kamu hizmeti ifa eden bir kamu personeli görev ve uygulamalarında "Bana bunun hayrı nedir?" yerine bunun herhangi bir vatandaşa veya toplumun geneline yararının ne olduğunu düşünür.

Kamu personelinde olması gereken hizmet bilincinin göstergelerinden birisi de hizmet alanlarıyla ilişkilerdeki 'tevazu' tutumudur. İdeal anlamda bir kamu personelinin kendisini hizmet ettiği toplumun diğer bireylerinden farklı ve üstün görmez. Tam aksine topluma hizmet etmenin sorumluluk ve ciddiyetini hissedilen bir tutum içinde olur. Kamu personeli ile vatandaşa sunulan bir hizmet o kamu personelinin hizmet alıcısına yaptığı bir iyilik ve lütuf olarak değil asli görev olarak görülür. Dolayısıyla yerine getirmiş olduğu görev, hizmetler karşılığında doğrudan veya dolaylı bir beklenti içinde olmaz.

5.1. Dürüstlük ve tarafsızlık

Güvenlik, ayırım yapılmadan sağlanması gereken bir hizmettir. Güvenlik hizmetleri verilirken dil, din, ırk ve etnik köken ayırımı yapılamaz (Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2004; 2009). Polis herhangi bir sınıf ve zümrenin değil tüm kamunun hizmetindedir. Vatandaşın kılık kıyafeti ve yaşam tarzı da ayırım konusu yapılamaz. Değil ayrımcılık yapmak bunun ima edilmesi bile doğru değildir.

Polis, görevlerini dürüst bir şekilde, özellikle de, tarafsızlık prensiplerinin rehberliğinde yerine getirmelidir. (APEK madde 40)

Hizmet edilen insanlara karşı 'ayrımcılık' (discrimination) yapılmayacağı gibi 'kayırmacılık' (nepotizm) da yapılmamalıdır. Örneğin, bir trafik görevlisinin hemşerisi olduğunu anladığı bazı sürücülere karşı başkalarına gösterdiğinden daha olumlu bir üslup sergilemesi bir tür kayırmacılıktır. Öte yandan hemşerisi olmayan veya sempati duymadığı bir şehir veya bölgeye mensup kişilere karşı aynı olumlu üslubu sergilememesi ise bir tür ayrımcılıktır. Memur, görev yaparken inisiyatif kullanma durumundadır. Bu ona istediği kişiye daha insani ve anlayışlı, hoşlanmadığı kişilere de daha sert ve acımasız davranma hakkı vermez. İnisiyatif kullanımı, keyfilik ile karıştırılmamalıdır. Memurun vatandaş ile görev ilişkilerinde profesyonelliğinin gereği olarak takınması gereken tavır ve tutum, herhangi bir ayırım yapılmadan herkese gösterilmelidir. Ancak vatandaşın tavır ve tutumu, memurun tavır ve tutumunu etkilemesi söz konusu olduğunda bu değişiklik bir görev gereği olarak yapılmalıdır.

Örneğin, bayan sürücülere karşı oldukça anlayışlı ve yumuşak bir üslup kullanırken, erkek sürücülere karşı daha sert davranılması cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Pahalı araba kullanan iyi giyimli sürücülere karşı konuşma ve ikazlarda olumlu bir tutum takınılırken eski ve düşük model bir araba kullanan, kılık

kiyafeti pek de düzgün olmayan bir sürücüye kaşı kullanılan kaba üslup ise bir tür sosyal sınıfa dayalı ayrımcılıktır. Bu tarz davranış farklılıkları, meşru bir inisiyatif kullanımı olarak görülemez. Polis alt kültürünün 'adamına göre muamele edeceksin' anlayışına dayanan bu tür 'ayırıcı' ve kayırmacı' görev uygulamaları etik değildir ve profesyonel polislikle bağdaşmaz. Takdir yetkisi memurun keyfine göre davranması demek değildir. Takdir yetkisi kullanılırken her şeyden önce kamu yararı göz önünde bulundurulmalıdır.

Güvenlik personeli dürüst, topluma karşı saygılı olmalı ve özellikle de toplumdaki hassas grupların ihtiyaçlarını göz önüne alarak hareket etmelidir. (APEK madde 44)

Polis görev ilişkisi içinde olduğu her vatandaşa standart bir üslup kullanmalıdır. Memur bir vatandaşa ceza vermesi gereken bazı durumlarda sözlü bir uyarı ile yetinmenin daha isabetli olacağını düşünüyorsa ki, bazı durumlarda bu gerekli olabilir, bunu sadece onun cinsiyet, hemşerilik veya sosyal sınıfa göre yapmamalıdır. Cezai işlem yerine sözlü bir uyarının kamu yararı açısından yeterli ve hatta daha isabetli bir uygulama olduğu durumlar varsa bundan her vatandaş yararlanabilmelidir. Örneğin, Karadenizli bir vatandaş da en az bir Doğulu vatandaş kadar iyi muameleyi ve bazen cezai işlem yerine sözlü ikaz ile affedilmeyi hak eder. Bu tür durumlarda memurun bu ayrımı neye göre yaptığının dışarıdan gözlemlenerek anlaşılması çoğu zaman mümkün değildir. Ancak bir memurun davranışının gerçek nedeninin ne olduğunu en iyi o memur kendi vicdanında hisseder. İşte bundan dolayı etik ilkeler yasal mevzuatların etkileyemediği ve denetleyemediği bir alan olan vicdana hitap eder.

5.2.Mesleki disiplin nedir, ne olmalıdır?

Polislik gibi üniformalı mesleklerin disiplin mesleği olduğu sıklıkla vurgulanır. Bu vurgu sanki diğer mesleklerde disiplinin pek de gerekli ve önemli olmadığı gibi bir anlam da ima edebilir. Oysa disiplin, sadece bazı meslekler için değil, sosyal hayatın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için hayatın her aşaması ve diğer meslekler için de gereklidir. Mesleki disipline değinmeden önce genel anlamda disiplin sözünden ne anlaşıldığına bakılabilir. Disiplin, sözlük anlamı ile 'kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü" olarak tanımlanır. Diğer bir ifade ile disiplin, bir topluluğun yasalara ve düzenle ilgili yazılı ya da yazısız kurallara titizlik ve önemle uyulması durumudur.

Disiplinin bir meslek için söz konusu olması durumunda ise o mesleğin icrası için gerekli olan ilave bazı kurallar söz konusudur. Bunlar işine zamanında gelip zamanında ayrılma, görevini yaparken ast ve üstlerine ve vatandaşa daha önceden belirlenmiş şekilde davranmak gibi kuralları içerir. Polislik için söz konusu olan disipline esas amaç kurum içi ilişkilerde üstleri memnun ve mutlu etmek değil, görevlerin kamu yararına hizmet edecek şekilde yerine getirilmesidir. Kısacası disiplinli olmak ile etik ve profesyonel olmak adeta eş anlamlıdır.

Polis teşkilatında kurum içi ilişkiler denildiğinde akla ilk gelen kavramlardan birisi de mesleki disiplindir. Polis eğitim kurumlarında mesleki disiplin özellikle de şekli disiplin ve saygı üzerinde oldukça fazla durulduğu görülür. Ancak disiplin sadece astların üstlerine karşı göstermeleri beklenen ve saygı ifade eden bazı şekli davranışlara indirgenemez. Disiplin her şeyden önce kamu personeli bilincine sahip olmak ve çalışma kurallarına uymayı gerektirir. Disiplinin sadece üstlerin hoşlarına gidecek bazı ritüellere indirgenmesi yerine hizmet kalitesini artırmak için gerekli olan şekli davranışlar olarak algılanması kamu yararına hizmet edecektir.

İlk olarak disiplin mevzuatları dikkatlice incelendiğinde daha çok astların görevleri ve üstlerine karşı ödev ve sorumluluklarına ilişkin hükümler içerdiği görülür. Disiplin mevzuatlarında üstlerin astlarına karşı yapmaları gereken bazı görev ve sorumluluklarına ilişkin hükümler içerse de bunların takibi üstlerin takdirine kalmıştır ve çoğu zaman aynı titizlikle takip edilmez. Oysa disiplin sadece astların üstlerine karşı riayet etmeleri gereken kurallar bütünü değildir. Üstlerin astların haklarına riayet etmesi de mesleki disiplin kapsamına girer. Avrupa Polis Etiği Kuralları (APEK) içinde yer alan birçok

madde polislerin üstlerine ve kurumlarına karşı haklarını korumayı amaçlayan maddelerden oluşmaktadır.

Polis, yaptıklarından ve ihmallerinden ve altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir. (APEK madde 16)

Polis teşkilatı, teşkilat içinde emir komuta zincirini net olarak oluşturmalıdır. Hangi amirin emrindeki memurların görevlerinden ve kusurlarından dolayı neticede sorumlu olacağına karar vermek her zaman mümkün olmalıdır. (APEK madde 17)

Polise verilen disiplin cezaları bağımsız bir kuruluş veya mahkemece gözden geçirilmelidir. (APEK madde 33)

Kamu kurum ve kuruluşları polisi, görevini yerine getirirken karşılaştıkları dayanaktan yoksun suçlamalara karşı desteklemelidir. (APEK madde 34)

Kısacası sağlıklı bir disiplin anlayışı kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli olan kurallara uyulmasıdır. İş ortamlarındaki ast üst ilişkilerinde gerekli olan şekli disiplin bunlardan sadece birisidir. Bu şekli disiplin abartılarak astlar tarafından üstlerin egosunu okşayacak seremonilere dönüştürülmemelidir. En disiplinli memur, en sert topuk selamı veren değil, işini en iyi yapan memurdur. Bu arada sadece ast üst ilişkisinin gereği olarak değil, insan olmanın gereği olan şekli saygıya da elbette ki riayet edilmelidir. Ancak bu anlamda gerekli olan disiplin ve saygı sadece astlar tarafından üstlere gösterilmez. Üstlerin de aynı şekilde astlarının bireysel onurlarına ve haklarına saygılı olmaları gerekir. Disiplinli memur işini en iyi yapan bu arada sadece ast ve üstlerine karşı değil, aynı zamanda hizmet ettiği insanlara karşı da saygılı olan kişidir.

5.3. Polis-Vatandaş İlişkileri

Güvenlik hizmetlerinin sivil vatandaşlara bakan yönünde de birçok etik ihlal potansiyeli bulunmaktadır. Emniyet mensuplarının vatandaşlarla olan görev ilişkileri hemen hemen başka hiçbir meslekte görülmeyecek kadar yozlaşma ihtimali bulunan fırsatlar içerir. Mesleğinin ilk gün ve aylarında bir emniyet mensubuna vatandaş tarafından gösterilen saygı ve yozlaştırıcı imkân ve fırsatlar genelde başka mesleklerle kıyaslanamayacak kadar çok daha fazla olabilir. Hiçbir mesleğin en alt rütbedeki mensuplarına polislikte olduğu kadar 'baştan çıkarıcı' (temptatious) fırsat ve tekliflerle karşılaşmaz denilebilir. Bir polis, çoğu zaman içtiği çayın ve yediği yemeğin ücretini gerçekten ödemek istese de ödeyemez. Polisten hiçbir çıkar ve beklentisi olmayacağı düşünülen insanlar bile polise ufak tefek bazı şeyler ikram etmek isterler.

Bir polisin, yasal bir görevi yerine getirirken bile vatandaşın duygu, düşünce ve beklentilerini hesaba katarak işlemlerini vatandaşın gözünde meşrulaştırması, ideal anlamda istenilen ve gerekli olan bir durumdur. Ancak toplumun polisten beklentileri her zaman yasal ve meşru olmayabilir. Vatandaşın polis algısı ve polisten beklentisi zamanla polisi mesleki yozlaşmaya itebilir. Polis -vatandaş ilişkilerindeki yozlaştırıcı unsurlardan birisi de vatandaşın zihnindeki polis algısı, polisten beklentisi ve bunun polis üzerinde oluşturduğu etki ve baskıdır. Örneğin, birçok vatandaş polisin suçluları bir bakışta tanıyabileceğini düşünür. Bazı vatandaşlar, iki kişi arasındaki ve yasalara göre suç bile teşkil etmeyen küçük bir tartışma ortamında bile polisin güç kullanmasını ve hatta tutuklama yapmasını bile bekleyebilir.

Vatandaşın polisten beklentisi bazen suç bazen de etik sorun oluşturabilir. Örneğin, bazı durumlarda mağdurun yakınları polis tarafından gözaltına alınan bir sanığa baskı yapılması hatta şiddet uygulaması konusunda bir beklentiye girebilir. Profesyonel bir polis herhangi bir durumda nasıl davranacağını vatandaşın beklentilerine göre değil, yasalar ve kendi meslek bilinci ile belirleyen kişidir. Demokratik polislik vatandaşın duyarlılıklarını hesaba katan bir polislik olsa da bu, her zaman vatandaşın beklentilerine göre şekillenen polislik demek değildir.

5.4. Kamu Kaynaklarının Kullanımı

Güvenlik personelinin mesai saatleri, bedeli kamu kaynaklarından ödenmiş olan bir ücret karşılığında kamu yararına tahsis edilmiştir. Kamu personeli, yemek-içmek gibi biyolojik ihtiyaçlarıyla ve inançları gereği belli zamanlarda yapmak zorunda olduğu ibadetlerini de mesai saatleri içerisinde makul ölçülerde karşılama hakkına sahiptir. Ancak bu ihtiyaçlarını karşılamak için ayıracağı zamanda abartıya kaçmayarak ve her an kamu yararını göz önünde bulundurmalıdır.

Kamu personelinin maaşları gibi kullandığı araç ve gereçler de halktan toplanan vergilerden sağlanmaktadır. Halk arasında genelde 'devlet malı' olarak bilinen bina, araç ve gereçler gerçekte kamunun, yani milletin, malıdır. Bir kamu personelinin devlet malını şahsi çıkarlar için kullanması ne kadar suç ve etik dışı ise bunların kullanımında duyarlı olmayarak israf etmesi de aynı şekilde etik ihlalidir. Kamu personelinin kullandığı kaynakların halka ait olduğu vurgusu Batı kültüründe 'vergi mükellefinin parası' (tax payers money) kavramı ile dile getirilirken, aynı duyarlılık Türk toplumunda 'tüyü bitmedik yetim hakkı' şeklinde ifade edilir. Devlet memurlarının aldığı maaş ve kullandıkları tüm kamu kaynakları, kısacası bu 'değirmenin suyu' ya Anadolu'nun susuz köylerinden gelir ya da bu köylerdeki yetim ve muhtaçlar için harcanması gereken bir kaynaktır.

Tüm diğer kamu hizmet personelinde olduğu gibi emniyet mensuplarının görev yaşamlarında dikkat etmeleri gereken konular 'mesai zamanı', 'hizmet mekânı' ve 'kamu hizmet araç ve gereçlerinin' kullanımı gibi konulardır.

5.4. 1. Güvenlik personelinin 'mesai saatlerinin' kullanımı

Güvenlik personelinin mesai saatleri kamuya hizmet üretmesi için kendisinden satın alınmıştır. Kamu personelinin, mesai saatleri olarak tanımlanan süre içerisinde ortaya çıkan doğal ihtiyaçlarını ve ailevi işlerini en kısa sürede çözerek tekrar asli görevi olan vatandaşa hizmet etmeye dönmelidir. Mesai saatlerinin büyük bir kısmı özel ve ailevi işlerin takibi veya bireysel konforunu sağlamak için kullanılamaz.

5.4. 2. Güvenlik personelinin çalışma 'mekânlarının' kullanımı

Emniyet mensuplarının mesai saatleri gibi görev yaptıkları mekânlar da kamuya hizmet etmek için tahsis edilmiştir. Emniyet mensubu, bu mekânları kendi şahsi çıkarı için adeta özel bir işyeri gibi kullanamaz. Görevi gereği bu mekânlara yapılan ziyaret ve ziyaretçileri ağırlamanın bir ölçü ve sınırı olmalıdır. Kamu hizmet mekânları şahsi dost ve ahabpların ağırlandığı mekânlara dönüşmemelidir. Görev mekânları eş ve çocuklara ait makul sayıda resim bulundurulsa da çok fazla şahsi eşya ile doldurulmamalıdır. Görev mekânının tefrişinde kişisel zevklerden daha çok kamu yararı göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle görev mekânlarında başkalarını rahatsız edici kokuların bulundurulmamasına özen gösterilmelidir. Sigara gibi kötü ve zararlı alışkanlığı olan memurların kamu hizmet mekânlarına gelen kişilerin bundan rahatsız olacağını hesap ederek görev mekânlarında bu tür alışkanlıkları bırakmaları gerekir.

5.4. 3. Güvenlik hizmetleri için tahsis edilen 'araç ve gereçlerin' kullanımı

Toplum için üretilen hizmetlerde kullanılmak üzere tahsis edilen araç ve gereçlerin de, zaman ve mekân kullanımında olduğu gibi yine kamu yararına kullanılmalıdır. Özellikle hizmet otolarının kullanımı çok önemli bir sorundur. Kamu hizmet otolarının mesai saatleri içinde veya dışında ve kamu personelinin şahsi çıkarları için kullanılması yasal açıdan olduğu gibi etik açıdan da sorun oluşturur.

Diğer bir sorun ise kamu hizmet mekânlarında olan kamu yararına kullanılması gereken araç ve gereçlerin nasıl kullanılacağıdır. Güvenlik personelinin çalışma mekânlarındaki bilgisayar, telefon, yazıcı, kâğıt, kalem ve benzeri araç-gereç ve sarf malzemeleri kamu yararına kullanılmalıdır.

5.5.Adli Görevlerde Etik Duyarlılık

Polisin adli görevlerindeki hata ve yozlaşmanın nedenlerini başında ‘hukukun üstünlüğü’ ve ‘insan haklarına saygı’ gibi evrensel ilkelerin öneminin gerektiği kadar özümsememiş olması sayılabilir. Özellikle delil toplama, ifade alma ve sanık haklarının korunması gibi konularda gösterilebilecek duyarsızlıklar daha sonraki aşamalarda çok ciddi, yasal ve etik ihlaller doğurabilmekte ve birtakım ‘adli skandallara’ da neden olabilmektedir.

Adli hizmetlerde yapılması muhtemel hatalar, doğuracakları sonuçların ciddiyeti göz önünde bulundurulduğunda asla hoş görülemez. Adli hataların, birçok masum insanın işlemedikleri bazı suçlardan dolayı onlarca yıl hapiste yatmasına, ABD gibi idam cezası olan ülkelerde ise idam edilmelerine kadar varan vahim sonuçları doğurduğu görülmüştür. Polisin adli görevlerinin çokluğu göz önünde bulundurularak yapılması muhtemel hatalar tolere edilemez. Polisin adli görevlerindeki hedefi ‘sıfır adli hata’ olmalıdır. Adli hatalar, sayıca çok az da olsalar, sonuçlarının vahameti açısından değerlendirildiğinde çok önemlidir.

Polisin, arama, yakalama, delil toplama, ifade alma gibi adli fonksiyonları arasına giren görevlerinde hukukun üstünlüğü ilkesine uyması yasal bir zorunluluk olduğu kadar aynı zamanda etik bir gerekliliktir. Bu görevlerde hukukun üstünlüğü gibi ilkelere titizlikle riayet edilmesi, klasik polis yaklaşımı ile bakıldığında polisin görevlerini gereksiz yere zorlaştıran ve sanıkların, hatta bazılarına göre, gerçek suçluların korunması anlamına gelecektir. Sadece polisler değil, bu konularda yeteri kadar bilgisi olmayan bazı vatandaşlar bile sanık haklarını, Anadolu tabiri ile “taşların bağlanıp, köpeklerin salınması” olarak görürler. Oysa sanık hakları suçluları korumak için değildir. Sanık hakları sanık konumunda olmakla beraber gerçekte masum olma ihtimali olan suçsuz insanları korumak içindir. Sanık haklarını korumayan bir adalet sisteminde mağdur olan sadece sanıklar değil, toplumun tamamı olacaktır. Diğer bir ifade ile usul hukukunda sanık hakları olarak bilinen yasalar aslında ülkede yaşayan herkesi ilgilendiren ve bir gün herkesin ihtiyaç duyabileceği haklardır. Her vatandaş, hatta bazen polisin kendisi bile bir şekilde sanık konumuna düşebilir. Dolayısıyla sanık haklarına titizlikle uyulması ülkedeki herkesi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendirir ve tüm toplumun yararınadır.

Polisin adli görevlerini yerine getirirken gerek olay yerini koruma ve bu aşamada ortamın sıcaklığındaki davranış ve delil toplama, inceleme ve değerlendirme sürecinde ve gerekse ifade alma ve sorgulama gibi aşamalarda izlemesi gereken yasal prosedürlere uymasının polisin işini kısmen yavaşlatacağı da bir gerçektir. Ancak, usul hukukunun asıl amacı polisin işini engellemek veya yavaşlatmak değil, onu yasa dışı ve keyfi uygulamalardan uzak tutarak etkin, verimli ve meşru bir şekilde görev yapmasını sağlamaktır. Usul hukuku iddia edildiği gibi her zaman polisin elini kolunu bağlayarak görevini yerine getirmesini engelleyecek boyutta da değildir. Usul hukukundaki hükümler maksadını aşarak polisin görevini etkin ve verimli bir şekilde yapmasını engelleyecek düzeyde ise çözüm polisin usul hukukunu ihlal etmesi değil, usul hukukunun yeniden gözden geçirilerek yeterli hale getirilmesi olmalıdır.

Ortada gerçekten işlenmiş bir suç ve bu suçun faili olduğu düşünülen bir şüpheli varsa bu kişinin yasalarındaki tüm haklardan yararlanması söz konusudur. Sanık gerçekte suçlu ise sanık haklarından yararlanması onun yasalardan kurtulması ve yaptığından yanına kâr kalması sonucunu doğurmaz. Hiçbir sanık, profesyonel bir bilinç ve beceri ile görev yapan ve teknolojik imkânları da kullanarak delil toplayan bir polisin elinden kolay kolay kurtulamaz. Dolayısıyla bir suçu aydınlatmaya çalışan polisin kendince daha kolay gibi görünen hukuk ihlalleri yaparak işi zora sokmak yerine delil toplama ve soruşturma işlemlerini hukuka uygun bir şekilde dikkatlice yürüterek sonuca gitmesi gerekir.

Sonuç

Etik kavramsal olarak eski Yunanca kavram ve karakterler çerçevesinde ele alınan ve insan davranışı anlamına gelen “Ethikos”tan gelen bir kavramdır. Ahlakla ilgili fakat bire bir örtüşmeyen, iyi ile kötüyü atırtı etmeye çalışan ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilimdir. Etik, bireylerin

eylem ve etkinliklerinin toplum üzerindeki etkileri ile toplumun normlarına uyum açısından yasal ve moral sorumluluklar olarak tanımlanmaktadır.

Meslek etiği, son zamanlarda sıkça duyduğumuz bir kavramdır. Hemen hemen bütün meslek grupları kendi çalışanlarına yönelik mesleki etik ilkeler oluşturmuşlar ya da oluşturma çalışmaları içerisinde bulunmaktadır. Hatta birçok üniversitede o üniversitenin öğrencilerine yönelik etik kurullar kurulmuş ve öğrencilerin o üniversitenin birer öğrencisi olmaları sebebiyle uymak durumunda oldukları etik ilkeler hazırlanmıştır.

Bir meslek mensubundan beklenen, görevini en iyi şekilde yerine getirmesidir. Bu noktada yapılan bütün işlemlerin ve eylemlerin yasalara ve etik ilkelere uygun olması gerekmektedir. Bu tarz bir meslek anlayışının kişinin kendisinden başlayarak hem mesleğe hem de toplumun bütün kesimlerine olumlu yansımaları olacaktır. Etik ilkeleri hiçe sayarak yapılan davranışlar ise bireyin kendisinden başlayarak tüm toplumu mutsuz edebilecektir.

Her mesleğin kendi şartları ölçüsünde bir etik kuralları ve değerleri olduğu gibi polislik mesleğinin de her ne kadar son yıllarda yaşanan itaat kültürü ve buna bağlı olarak gelişen yozlaşmaya rağmen uygulanmayan etik kuralları mevcuttur. Polisin 'yapması' veya 'yapmamasının' suç olduğu yasalarda açıkça belirtilmiş olan eylem ve uygulamaların zaten 'cezai' veya 'idari' müeyyideleri vardır. Her ne kadar bu tür eylemlerin aynı zamanda etik boyutu olsa da ideal anlamda etik sorunlar bunların dışında kalan şüpheli durumları konu edinir. Diğer bir deyişle etik, işlenmesi suç veya yanlış olduğu çok açık bir şekilde bilinmeyen, ancak ileride yanlış sonuçlar doğurabileceği endişe duyulan davranışları içerir.

Asli görevleri iç güvenlik hizmeti üretmek olan kamu personelinin görev uygulamalarıyla ilgili alanlarda neyin 'doğru' neyin 'yanlış' olduğu gibi konularda onların 'vicdan' ve 'profesyonellik' bilinçlerine hitap ederek davranışlarını yönlendirmeyi amaçlayan kurallar Polis Etiği olarak tanımlanır. Bu çalışmada bu hususlar kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan Avrupa Polis Etik Kuralları (APEK) uygulamaları ve yorumlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Etik kuralların uygulanmasında meydana gelen problemlerden dolayı da mesleki yozlaşma ortaya çıkmaktadır. Çalışmada iç güvenlik hizmetlerinde görülen mesleki yozlaşma hizmet alanına ve yozlaşmanın miktar ve niteliğine göre kendi içinde kategorize edilerek polislik mesleğinin kendine özgü yozlaştırıcı yönlerine değinilmiştir.

Güvenlik personeli olarak polisin idari görevlerine giren bazı alanlardaki muhtemel etik sorunlarla da karşılaşmaktadır. Aslında bu sorunlar sadece emniyet mensuplarıyla sınırlı da değildir. Benzer sorunların tüm diğer kamu hizmet sektörleri için de geçerli olduğu bir gerçektir. Bunları kavramak ve bir farkındalık oluşturmak için ekonomik ve adli yozlaşma ve bunlarla bağlantılı etik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Polisin, adli görevlerini yerine getirirken bu görevlerinde yaşaması muhtemel adli hatalar ve bunların doğuracağı vahim sonuçlara değinilmiştir. Buradaki asıl amaç olay yeri inceleme, delil toplama, ifade alma ve sorgulama gibi adli görevleri yürüten polislerin usul hukukuna uymalarının ne kadar önemli olduğuna vurgu yaparak hukukun üstünlüğü konusundaki duyarlılıklarını artırmaktır. Polisin karşılaştığı olaylarda yapmış olduğu muhtemel hatalardan, polislerin çoğunun kasıtlı olarak benzer hataları yaptığı veya yapmak için fırsat kollayacağı anlamı çıkartılmamalıdır. Son yıllarda polis teşkilatı mensuplarının büyük bir çoğunluğunun hukuka saygılı ve üstün bir profesyonellik bilinci ile görev yaptığı kamuoyunca izlenmekte ve takdir edilmektedir. Özellikle olay yeri incelemesi ve delil toplama gibi adli görevleri yürüten emniyet birimlerinin bu konudaki uzmanlıkları ve hizmetlerinin kalitesi takdire şayandır. Bugün bu birimlerde düne göre daha kaliteli hizmet verildiği rahatlıkla söylenebilir de bu durum gelecekte bu birimlerde hiç hata yapılmayacağını garanti edemez. İnsanın olduğu her yerde bilinçli veya bilinçsiz yanlışlar olabileceği gibi suç da işlenebilir.

Polisin adli hizmetlerdeki kalitenin korunması ve daha da artırılması için mesleki eğitimle beraber bu birimlerin sürekli denetlenmesi gereklidir. Denetim sadece insani unsur ile sınırlı kalmayıp laboratuvarlarda yapılan kriminal incelemelerin o bilimin gerektirdiği inceliklere göre yürütülmesi ve kayıt altına alınması şeklinde de yapılabilir. Ancak, tüm bunlara ilave olarak personelin profesyonellik bilinci ve etik duyarlılığı da ihmal edilmemelidir. Personelin, hiç kimse tarafından daha sonra görülüp bilinmeyeceğini düşündükleri bazı hatalarının ağırlığını kendi vicdanlarında hissetmelerini sağlamak da etkin bir iç denetim yöntemidir.

Poliste etik farkındalık oluşturulması amacıyla oluşturulacak temel polis etik eğitimi sınıf ortamlarında verilse bile iç güvenlik hizmetlerinin uygulamalarında yaşanması muhtemel etik sorunların tanımlanması ve çözümüne yönelik ideal etik eğitimi, kurum personelinin görev ve uygulamalarıyla verilebilir. Emniyet mensuplarına verilecek en etkili etik eğitimi her rütbedeki emniyet mensubunun sahip olması gereken profesyonellik bilincinin göstergesi olan profesyonel görev davranışlarının yaygınlaştırılmasıdır.

Sonuç olarak bu çalışmanın amacı geleceğin emniyet mensuplarına görevlerini yerine getirirken yasalara uymalarının yanı sıra, insan haklarına saygılı davranarak bir etik duyarlılık sahibi olmalarına katkıda bulunmaktır. Bu çalışma geleceğin polislerine eğitim ortamlarında etik konular üzerinde karşılıklı olarak fikir alışverişlerinde bulunmalarına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

Aydın, İ. ve Aydın, E. (2000) *Polis Meslek Etiği*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü, Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Beren, Fatih, (2001) "Türkiye'deki Polislik Uygulamaları Perspektifinden: Polis Meslek Etiği", *Polis Bilimleri Dergisi*, C.3, S.1-2, ss. 75-97.

Can, İsa, (2008) Türkiye'nin Yolsuzlukla Mücadelesine Hong Kong-ICAC Modeli Önerisi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Cerrah, İ. (1998) *Crowds and Publics Order Policing*, Aldershot, England: Ashgate- Dartmouth Publishing Co.

Cerrah, İ. (2008) *Avrupa Polis Etiği Kuralları ve Türkiye'de Güvenlik Personelinde Mesleki Sosyalleşme*, DECAF-TESEV: Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-3, İstanbul: TESEV Yayınları.

Chan, Janet Bick Lai; Devery, Christopher and Doran, Sally, (2003) *Fair Cop: Learning the Art of Policing*, Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Council of Europe (2001) *The European Code of Police Ethics*, Council of Europe Publishing.

Crank, John P. and Caldero, Michael A. (2004), *Police Ethics: The Corruption of Noble Cause*, Second Edition, Cincinnati, OH: Anderson Publishing Co.

Grant, H. and Terry, K. J. (2005) *Law Enforcement in the 21st Century*, New York: Pearson.

İnam, A. (2005) "İç Ahlak Üstüne", 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-19 Kasım 2005, Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sakarya: Bilge Matbaacılık, ss. 3-9.

İnam, A. (2007) "İyi' ve 'Kötü'nün Kaynağı", II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, 18-20 Ekim 2006, ODTÜ Felsefe Bölümü, Ankara: Dumat Ofset, ss.87-90.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2004) Kanun ve İlgili Düzenlemeler, Ankara: Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2009) Kamu Görevlileri Etik Rehberi, Ankara: Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu.

Kania, R. R. E. (2001) 'Should We Tell The Police To Say "Yes" to Gratuities', in M. J. Palmiotto, *Police Misconduct: A Reader for the 21st Century*, New Jersey: Prentice Hall.

Kleinig, J. (1999) *The Ethics of Policing*, Cambridge: Cambridge University Press.

Kleinig, J. (2008) *Ethics and Criminal Justice*, Cambridge: Cambridge University Press.

Koontz, H. ve Wehrich, H. (1998), *Essentials of Management*, The McGraw Hill Companies.

Milner, Neal A. (1971) "Supreme Court Effectiveness and the Police Organization", *Law and Contemporary Problems*, Vol. 36, No.4, pp. 467–487.

Newman, K. (1985) *The Principles of Policing and Guidance for Professional Behaviour*, London: The Metropolitan Police.

Ortimeier, P. J. (2006) *Introduction to Law Enforcment and Criminal Justice*, Second Ediiton, Upper Saddle River, NJ: Perarson-Prentice Hall.

Palmiotto, M. J. (2001) *Police Misconduct: A Reader for the 21st Century*, New Jersey: Prentice Hall.

Sutherland, Edwin H. (1940) "White Collar Criminality", *American Sociological Review*, Vol. 5, No. 1 pp. 2–10.

Türk Polis Etik Kuralları (TUPEK)